

Igaunija atsakās no mērķa saražot visu valstī izmantojamo elektroenerģiju no atjaunojamiem resursiem

Avots: EER

Igaunija ir atteikusies no likumā noteiktā mērķa saražot tikpat daudz atjaunojamās elektroenerģijas, cik valsts patērē. Lai gan oficiālais mērķis līdz 2030. gadam paliek nemainīgs, patiesībā tas netiks sasniegts ne noteiktajā termiņā, ne arī pārskatāmā nākotnē.

Gandrīz pirms trim gadiem, 2022. gada augusta beigās, Kajas Kallasas vadītā valdība apstiprināja tiesību akta grozījumu, ar kuru Igaunijas 2030. gada mērķis atjaunojamās elektroenerģijas ražošanai tika paaugstināts no 40% līdz 100% no valstī patērētās elektroenerģijas.

Likumprojekts bez kavēšanās tika pieņemts Rīgikogu, un līdz oktobrim izmaiņas tika iekļautas likumā. Igaunija bija izvirzījusi ambiciozu mērķi - pēc nedaudz vairāk nekā septiņiem gadiem saražot tikpat daudz atjaunojamās elektroenerģijas, cik tā patērē. Tas nenozīmē, ka visai patērētajai elektroenerģijai jābūt atjaunojamai vai saražotai Igaunijā - nozīme ir tikai statistikas bilancei.

Likumprojekts izrietēja no iepriekš parakstītā koalīcijas nolīguma klauzulas, kurā bija iekļauta tieši šāda apņemšanās.

Paskaidrojuma rakstā nebija iekļauts būtisks ietekmes novērtējums. Tajā arī nav aplūkots, vai Igaunijā vispār šis mērķis ir reāli izpildāms.

Memorandā bija pievienots neanalizēts politisks lēmums, kurā cita starpā bija teikts: "Grozījumam būs pozitīva ietekme uz darbspējīgā vecuma iedzīvotājiem un, runājot par sociālo ietekmi, galvenokārt uz tiem, kas dzīvo teritorijās, kurās tiek plānots izveidot atjaunojamās enerģijas ražošanas iekārtas gan uz sauszemes, gan atklātā jūrā".

Pašreizējā situācija

Pagājušajā gadā Igaunija patērēja 8,1 teravatstundu elektroenerģijas. Iekšzemes ražošanas apjoms bija 5,4 teravatstundas jeb 65,8% no patēriņa. No tām 3,4 teravatstundas - 41,7% no patēriņa - tika iegūtas no atjaunojamiem avotiem. Kopumā atjaunojamo enerģijas avotu ražošana ir sadalīta: trešdaļa no biomasas un atkritumu sadedzināšanas, trešdaļa no vēja un trešdaļa no saules enerģijas.

Atjaunojamās enerģijas ražošana pastāvīgi pieaug. Nesen tika atklāts "Enefit Green" vēja un saules enerģijas parks, kas gadā saražos 770 gigavatstundas jeb 0,77 teravatstundas. Jau pagājušajā gadā tas sāka piegādāt elektroenerģiju tīklam. Tīkmēr "Sunly" būvē saules enerģijas parku, kurā paredzēts saražot aptuveni 250 gigavatstundas jeb 0,25 teravatstundas gadā.

Tomēr ražošana joprojām nepieaug pietiekami strauji, lai sasniegtu 2030. gadam izvirzīto atjaunojamās elektroenerģijas ražošanas mērķi. Tas nav nekāds pārsteigums. Valsts revīzijas birojs jau pagājušā gada sākumā puda tādas pašas bažas.

Toreizējās Kajas Kallasas valdības klimata ministrs Kristens Mihals, reaģējot uz revīziju, puda uzticību mērķim. "Uz šodien daudzu enerģētikas un vides nozares analītiķu prognozes liecina, ka mēs esam uz pareizā ceļa, lai sasniegtu mērķi," pagājušā gada janvāra beigās sacīja Mihals.

Tagad Mihals ir premjerministrs un Reformu partijas līderis. Trešdien ETV raidījumā "Esimene stuudio" viņš sacīja, ka mērķis saražot visu valstī izmantojamo elektroenerģiju no atjaunojamiem avotiem vairs nav sasniedzams.

"Jau pirms sešiem mēnešiem bija skaidrs, ka mērķis līdz 2030. gadam 100% elektroenerģijas patēriņa nodrošināt ar atjaunojamo enerģiju nav reāli izpildāms," teica Mihals, piebilstot, ka šo mērķi varētu sasniegt līdz 2033. vai 2035. gadam.

Kāpēc nav iespējams sasniegt mērķi?

Kas pa šo laiku ir mainījies? Pirmkārt, šopavasār valdība nolēma neturpināt izsoli jūras vēja ģeneratoru parkiem, kuru izmaksas būtu par kārtu lielākas nekā sauszemes vēja ģeneratoru parkiem, un potenciālā vajadzība pēc subsīdijām sasniegtu 2,6 miljardus eiro. Sākotnēji šis solis tika sperts, vienkārši atliekot lēmuma pieņemšanu.

Oficiāli plāns nav atcelts, taču Reformu partijas un Eesti 200 koalīcijas līgumā jūras vēja ģeneratoru parku attīstība ir atkarīga no jaunu finanšu instrumentu izveides saskaņā ar Eiropas Zaļo darījumu rūpniecībai.

Turpretī pieeja sauszemes vēja enerģijai ir konkrētāka. Pašlaik valdība izskata likumprojektu, kas ļautu Igaunijas pārvades sistēmas operatoram "Elering" rīkot izsoles, lai tirgū laistu sauszemes vēja ģenerēto elektroenerģiju. Plānots iegādāties līdz divām teravatstundām atjaunojamās elektroenerģijas gadā, paredzot subsīdiju maksimālo apjomu 20 miljoni eiro gadā - līdz 200 miljoniem eiro 10 gadu laikā.

Klimata ministrija, kas izstrādāja likumprojektu, paskaidrojuma rakstā norāda, ka pašreizējās atjaunojamās enerģijas vienības, kas tiek attīstītas, nav pietiekamas, lai sasniegtu atjaunojamās enerģijas mērķi. Ministrija lēš, ka iepriekšējo izsoļu rezultātā īstenotie projekti 2026. un 2027. gadā kopā saražos 1,32 teravatstundas atjaunojamās elektroenerģijas gadā.

Ja pieskaitām plānotās divas teravatstundas no gaidāmās izsoles, par kuru paredzēts paziņot nākamā gada sākumā, kopējais papildu ražošanas apjoms varētu sasniegt maksimāli 3,32 teravatstundas gadā.

Pievienojot to pagājušā gada 3,4 teravatstundām, ideālos apstākļos līdz 2030. gadam kopējais atjaunojamās elektroenerģijas ražošanas apjoms gadā sasniegtu 6,72 teravatstundas.

No tiem mainīgie avoti - vējš un saules enerģija - veidotu aptuveni 4,5 teravatstundas jeb aptuveni 67% no gada patēriņa.

Tas viss tiek darīts ar pieņēmumu, ka visi pašlaik izstrādes stadijā esošie projekti ir pabeigti un ka izsoles noslēgumā neradīsies kavējumi. Pat likumprojekta autori atzīst, ka šis pēdējais pieņēmums ir neskaidrs. Ņemot vērā vērienīgo grafiku, pastāv reāla iespēja, ka process var aizkavēties par vairākiem gadiem.

Ja 2030. gadā Igaunijas elektroenerģijas patēriņš saglabāsies pašreizējā līmenī - astoņas teravatstundas, valsts nerasnē 17,5% jeb 1,4 teravatstundas, lai sasniegtu savu mērķi. Un, ja patēriņš palielināsies, starpība būs vēl lielāka.

Cik saprātīgi būtu izmantot tikai atjaunojamo enerģiju?

Kad Kristens Mihals izbeidza koalīciju ar Sociāldemokrātiem un turpināja sadarbību ar Eesti 200, Rīgikogu valdībā atgriezās toreizējā klimata ministre Joko Alendere (Reformu partija), un par jauno enerģētikas un vides ministru tika iecelts Andress Suts. Pirmo reizi koalīcijas līgumā tika iekļauta apņemšanās nodrošināt konkurētspējīgas elektroenerģijas cenas.

Suts piesaistīja arī padomdevēju enerģētikas jautājumos: Tallinas Tehnoloģiju universitātes (TalTech) enerģētikas profesoru Einari Kiselu. Kisels ir iesaistīts Igaunijas Nacionālā enerģētikas un klimata plāna (ENMAK) atjaunināšanā, kas, pēc neapstiprinātām ziņām, tuvākajā laikā varētu ieviest būtiskas izmaiņas politikā.

Kisels teica, ka nav gatavs publiski apspriest plašākus enerģētikas plānus. Viņa kolēģe no TalTech, ekonomikas profesore Kadri Manaso, nesen analizēja Igaunijas enerģētikas stratēģijas no ekonomiskā viedokļa, un rezultāti ir publiski pieejami tiešsaistē.

Saskaņā ar viņas veikto analīzi, ja Baltijas valstis sasniegtu savus izvirzītos mērķus - saražot tikpat daudz atjaunojamās elektroenerģijas, cik tās patērē, Igaunijai tas izmaksātu papildu 100 miljonus eiro gadā.

Viņas veiktā analīze liecina, ka Igaunija varētu sasniegt zemākās kopējās elektroenerģijas izmaksas, ja mainīgie atjaunojamie energoresursi - vējš un saule - veidotu 60 līdz 80% no patēriņa.

Kadri Manaso.
ERR

Profesore norāda, ka, jo lielāks ir atjaunojamo energoresursu mainīgās enerģijas īpatsvars, jo zemāka ir cena patērētājiem. Tomēr, sasniedzot 80% sliekšni, fiksēto izmaksu daļa kļūst pietiekami liela, lai cenas vairs būtiski nesamazinātos.

Viņa arī norāda, ka, palielinoties atjaunojamās elektroenerģijas ražošanai, ražotājiem samazinās peļņas norma - 80% apmērā atbalsta subsīdijas pēkšņi būtu ievērojami jāpalielina.

Tartu Universitātes ekonomikas profesors Urmas Varblans piekrīt saviem TalTech kolēģiem. Pēc viņu darba izskatīšanas viņš

secināja, ka 100% mērķis nav saprātīgs. Varblans sacīja, ka enerģētikas nozarē notiek domāšanas maiņa.

"Man šķiet, ka pēdējo trīs līdz četrus mēnešus laikā ir mainījies domāšanas veids. Dažas mantras ir noliktas malā. Tagad ir izpratne par to, ka tikai lozungu un gadu mērķu paziņošana patiesībā neko nemaina," teica Varblans.

"Cilvēki ir sākuši vairāk domāt par mūsu faktisko enerģijas portfeli. Tas nav tikai viens avots - mums ir vairāki dažādi avoti, kas viens otru papildina un ir pieejami dažādos gada laikos, pavasarī vai rudenī," viņš piebilda.

Varblans atsaucās arī uz Igaunijas Bankas monetārās politikas un ekonomisko pētījumu nodaļas vadītāja Marti Randvēra agrāk veikto pētījumu.

Randvēra pētījumā secināts, ka Igaunijā zemākās kopējās elektroenerģijas izmaksas tiktu sasniegtas, ja atjaunojamie energoresursi veidotu no 50 līdz 80% enerģijas patēriņa Baltijas valstīs.

Galvenās bažas rada tas, ka mainīgie atjaunojamās enerģijas avoti savstarpēji samazina rentabilitāti. Jo labvēlīgāki apstākļi ir atjaunojamajiem energoresursiem - saulaināki vai vējaināki laikapstākļi -, jo lielāka ir varbūtība, ka ražošana būs jāsamazina. Tas, savukārt, palielina fiksēto izmaksu komponenti elektroenerģijas cenās.

Uzglabāšanas sistēmu uzstādīšana varētu palīdzēt atrisināt šo problēmu, taču arī tās ir saistītas ar izmaksām. Turklāt pašlaik nav nevienas uzglabāšanas sistēmas, kas varētu pārnest lielu vasaras elektroenerģijas daudzumu uz pavasari.

Klimata ministrija ir gatava

Klimata ministrija nevēlas atklāti runāt par iespējamām izmaiņām pašreizējos plānos, pirms nav pieņemti politiski lēmumi. Ministrijas Enerģētikas departamenta vadītājs Reinis Vaks vairākkārt uzsvēra, ka viņu darbs notiek saskaņā ar likumā ierakstīto prasību par 100% atjaunojamās enerģijas izmantošanu.

"Mēs nevaram veikt savu darbu, pamatojoties uz pieņēmumu, ka kaut kas var neizdoties. Mēs strādājam saskaņā ar likumdevēja

mums dotajām pilnvarām. Un pašreizējie rādītāji liecina, ka šī pienākuma izpilde nav neiespējama," sacīja Vaks.

Šos komentārus ERR viņš izteica trešdienas pēcpusdienā - pirms premjerministrs Mihals raidījumā "Esimene stuudio" paziņoja, ka juridiskais pienākums izpildīt mērķi netiks sasniegts.

Jautāts, kā Igaunija varētu sasniegt mērķi līdz 2030. gadam saražot 100% elektroenerģijas no atjaunojamajiem energoresursiem, Vaks norādīja uz nesubsidētām privātā sektora investīcijām.

"Tieši tas ir tas, kas ir jāizvērtē izstrādātājiem. Diskusijas, kas mums ar viņiem ir bijušas, to skaidri atspoguļo. Katrs veido savu modeli, runā ar saviem finansētājiem un izvērtē, vai nosacījumi, kas mums šeit ir, ir piemēroti," teica Vaks.

"Es piekrītu, ka pastāv riski. Šodien es nevaru apsolīt, ka līdz 2030. gadam mēs noteikti sasniegsim 100%, bet mēs strādājam pie tā," viņš piebilda, ierosinot konsultēties ar tirgus dalībniekiem, lai gūtu papildu ieskatu.

"Sunly" skatījums ir pozitīvs

Atjaunojamo energoresursu enerģijas attīstītāja "Sunly" vadītājs Igaunijā Klauss Ēriks Pilars sacīja, ka 2030. gada atjaunojamo energoresursu enerģijas mērķa sasniegšana ir pilnīgi iespējama.

Pilars uzsvēra nepieciešamību paātrināt plānošanas procedūras kā galveno problēmu. Tomēr, runājot par atjaunojamo enerģiju plašākā nozīmē, viņa piezīmes bieži vien izpaudās kā saukļi un labi sagatavoti runas punkti, izvairoties no jautājumiem pēc būtības vai atgriežoties pie trāpīgām frāzēm.

Viņš atzina, ka liela jaunu atjaunojamo energoresursu jaudu koncentrācija patiešām var samazināt projektu rentabilitāti, taču norādīja, ka risinājums ir aktīva portfeļa pārvaldība, enerģijas uzglabāšanas iespējas un dalība frekvenču tirgos.

Pēc Pilara domām, 100% atjaunojamās elektroenerģijas ražošanas mērķis ir pozitīvi vērtējams, pat ja tā sasniegšana varētu būt sarežģīta.

"Piekrītu - tie pēdējie 10% pirms 100% sasniegšanas noteikti būs grūti. Taču tas nenožīmē, ka mums vajadzētu atteikties no mērķa deklaratīvā līmenī," viņš teica.

Pilars ierosināja arī, ka viens no iespējamajiem risinājumiem varētu būt elektroenerģijas patēriņa palielināšana Igaunijā. "Ja jūsu apgalvojums ir patiess - ka elektrības cenas patiešām ir tik zemas, un šī tendence šķiet loģiska -, tad, vadoties pēc tirgus loģikas, cilvēki, kas vēlas izmantot lētas elektrības priekšrocības, palielinās patēriņu," viņš teica.

Uz jautājumu, kā tas saskan ar mērķi, kas balstīts uz 100% patēriņa, viņš atbildēja, ka nav vajadzības 2031. gadā saglabāt tieši 100%, un Igaunija vismaz segs astoņu teravatstundu pieprasījumu gadā.

Uz jautājumu, vai "Sunly" joprojām būtu investējis saules enerģijas parkā, ja Igaunijas atjaunojamās enerģijas ražošana jau pārsniegtu 80% no elektroenerģijas patēriņa, Pilars atbildēja, ka tikai tad, ja elektroenerģiju varētu pārdot ārpus biržas.

"Atkal tas ir atkarīgs no tā. Ja jūs paļaujaties tikai uz tirgus prognozēm un varat pārdot tikai nākamās dienas tirgū, tad jūsu aprakstītajā situācijā, iespējams, ka nē," teica Pilars. "Bet, ja jums ir pircējs konkrētā projekta saražotajai produkcijai ārpus biržas cenas, tad tas ir [iespējams]."